

สำนึกพลเมืองโลกของพลเมืองไทย: บทสำรวจความเข้าใจและก้าว่างในอนาคต

Global Citizenship among Thai Citizens: Insights and Future Directions

จารุวรรณ แก้วมะโน¹

Jaruwat Kaewmano

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “จากพลเมืองไทยสู่พลเมืองประชาธิปไตยของโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกของพลเมืองไทย 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกระดับสำนึกพลเมืองไทยสู่การเป็นพลเมืองโลก และ 3) เสนอแนวทางส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสม โดยเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างประชากรไทยอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 1,500 คน ร่วมกับการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินความเป็นพลเมืองโลกในสามมิติ ได้แก่ ความรู้ ความผูกพัน และการแสดงออก ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าพลเมืองไทยมีสำนึกความเป็นพลเมืองโลกในระดับปานกลาง กล่าวคือแม้พวกเขาจะทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับประเทศและระดับโลก อย่างไรก็ตาม ระดับความผูกพันต่อประชาคมโลกและการแสดงออกเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของโลกยังอยู่ในระดับต่ำ โดยปัจจัยที่พบว่าส่งผลต่อความเป็นพลเมืองโลกในกลุ่มตัวอย่างให้แตกต่างกัน ประกอบด้วย ช่วงอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ นโยบายรัฐ และบริบททางวัฒนธรรม โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแม้ปัจจุบันรัฐไทยจะกำหนดแนวนโยบายและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมไว้หลายประการทว่ากลับยังขาดความเข้มข้นทั้งในเชิงเนื้อหากระบวนการ จึงส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องจริงจังในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมืองโลกของไทยก็ยังคงขาดความชัดเจนทั้งในด้านแนวคิด นิยาม กระบวนการ ตัวชี้วัด และระบบการจัดการที่เป็นเอกภาพและมีทิศทางเดียวกัน จึงยิ่งส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างความรู้สำนึกและพฤติกรรม บทความนี้จึงมีข้อเสนอแนะว่าการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองโลกในพลเมืองไทยจึงควรเริ่มต้นจากการกำหนดกรอบแนวคิดเรื่องพลเมืองโลก กระบวนการถ่ายทอด รวมไปถึงตัวชี้วัดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพและความเข้าใจเชิงลึกของ

¹ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า; The Office of Promoting Politics of the People, King Prajadhipok's Institute

ครูผู้สอน เพื่อให้สามารถบูรณาการแนวคิดพลเมืองโลกสู่กระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
อันเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: สำนักพลเมืองโลก, การศึกษาเพื่อสร้างสำนักพลเมือง, การมีส่วนร่วม, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This research article is part of the research project From Thai Citizens to Democratic Global Citizens for Sustainable Development. It pursues three objectives 1) to examine the characteristics of global citizenship among Thai citizens 2) to investigate key factors influencing the development of global citizenship awareness, and 3) to propose strategies for strengthening global citizenship among Thai people to support sustainable development. The research employed a mixed-methods approach, collecting questionnaire data from 1,500 Thai participants aged 18 and above, complemented by document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions with relevant stakeholders. The study assessed global citizenship across three dimensions: knowledge, engagement, and expression. The findings indicate that Thai citizens demonstrate a moderate level of global citizenship awareness. Despite a sound understanding of the interdependencies between national and global matters, their commitment to the global community and subsequent actions for the collective global good remain limited. Differences in global citizenship levels among respondents are attributed to age, education, occupation, government policy, and cultural context. The study found that existing Thai environmental policies lack substantive and procedural stringency, consequently affecting the continuity and seriousness of implementation. Furthermore, Thailand's educational system for fostering Global Citizenship Awareness remains unclear, lacking conceptual clarity, standardized processes, and coherent administrative direction. According to the findings, this article proposes that cultivating Global Citizenship Awareness requires establishing a clear framework, process, and indicators within the basic education curriculum. Crucially, teachers' capacity and understanding must be developed to effectively integrate global citizenship concepts into instruction. This will serve as a crucial foundation for driving long-term sustainable development policies.

Keywords: Global citizenship, Civic education, political participation, Sustainable development

1. บทนำ

การพัฒนาอุตสาหกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด นับเป็นก้าวที่สำคัญที่นำพาประเทศไทยและหลายประเทศทั่วโลกให้เจริญรุดหน้า กลายเป็นแรงจูงใจให้ภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเร่งรีบพัฒนาเพื่อนำพาความสะดวกรวดเร็วและโอกาสในการเติบโตทางเศรษฐกิจมาสู่สังคม ซึ่งแม้ในแง่หนึ่งความเจริญที่เกิดขึ้นจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คน ทว่าการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติในอัตราเร่งโดยไร้ขีดจำกัด ก็กำลังสร้างความเสียหายให้แก่ทรัพยากรของโลกเป็นอย่างมาก และกำลังนำพาผลกระทบจากการพัฒนาให้ติดตามาอีกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำ ปัญหามลพิษ และการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพและคุณภาพชีวิต ที่กลายเป็นกับดักจากการพัฒนาที่ผู้คนทั่วโลกต้องเผชิญร่วมกัน

ปรากฏการณ์โลกร้อน (Global warming) โลกร้อนอันเกิดจากอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกที่เพิ่มสูงขึ้นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนสุดขีดอันเป็นต้นเหตุแห่งภัยพิบัติทางธรรมชาติทั้งภัยแล้ง อุทกภัย วาตภัย และอัคคีภัยที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่องหลายแห่งทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ไฟป่าที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่บนครอลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ทำให้ต้องอพยพผู้คนกว่า 150,000 คน (BBC News ไทย, 2568) เหตุการณ์น้ำท่วมและดินสไลด์ครั้งใหญ่ในประเทศเนปาล (Aljazeera, 2025) หิมะตกในทะเลทรายประเทศซาอุดีอาระเบีย ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ (TNN, 2024) และเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในหลายจังหวัดของประเทศไทยที่เกิดขึ้นแทบทุกปีอันสืบเนื่องมาจากสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงและทำให้ประเทศไทยต้องได้รับผลกระทบจากพายุหลายลูกอยู่บ่อยครั้ง (BBC News ไทย, 2567) เหล่านี้นับเป็นประจักษ์หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้นจากกิจกรรมของมนุษย์ภายใต้สังคมบริโภคนิยมสุดโต่ง (hyper consumerism) ที่นำไปสู่ภาวะเรือนกระจก (Greenhouse effect) จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย กระทั่งนำไปสู่อุณหภูมิของโลกที่เพิ่มสูงขึ้นและนำมาซึ่งภัยพิบัติทางธรรมชาติต่อมนุษยชาติแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2566; Lim, W. M. 2017) และไม่อาจจับมือได้โดยชาติใดชาติหนึ่งเพียงลำพัง (PIERspectives, 2567; Dimitrova, T., Ilieva, I., & Stanev, V. 2022; IPCC, 2023)

ทั้งนี้เพราะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ข้ามขอบเขตพรมแดนของประเทศ มิได้จำกัดอยู่ในอาณาเขตของชาติใดรัฐชาติหนึ่ง ปรากฏการณ์ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นหลายแห่งทั่วโลกในเวลานี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกระหว่างการพัฒนาภายในประเทศและระบบนิเวศของโลก การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจที่ดำเนินไปบนฐานของการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและขาดความรับผิดชอบ ไม่ว่าจะปรากฏขึ้น ณ ที่ใดของโลก ย่อมก่อให้เกิดแรงสะท้อนต่อคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และสมดุลทางนิเวศในภูมิภาคอื่นอย่างเลี่ยงไม่ได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวตอกย้ำให้เห็นว่าโลกปัจจุบันอยู่ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่ทวีความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงมิใช่เพียง “ปัญหาของท้องถิ่น” หากแต่เป็น “ปัญหาระดับโลก” ที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขด้วยกรอบความร่วมมือสากลและสำนักรับผิดชอบร่วมของมนุษยชาติ (Kymlicka, W., 2008)

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาอันสืบเนื่องมาจากผลกระทบของการพัฒนาโดยขาดสมดุล จึงกำหนดให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นวาระการพัฒนาระดับโลก โดยจัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขึ้นที่กรุงริโอเดจาเนโร (Rio de Janeiro Earth Summit) ประเทศบราซิล ในปี 2535 โดยมีประเทศภาคีสมาชิกเข้าร่วมกว่า 198 ประเทศ รวมไปถึงประเทศไทย ซึ่งนำไปสู่การลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่มุ่งขอความร่วมมือประเทศสมาชิกในการกำหนดมาตรการต่างๆเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน บนฐานคิดเรื่องความรับผิดชอบร่วมกัน ทว่ากลับยังไม่เห็นผลการขับเคลื่อนเป็นรูปธรรมมากนัก ส่งผลให้ในปี 2558 องค์การสหประชาชาติจึงร่วมกับประเทศสมาชิกกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขึ้นอีกครั้ง โดยมุ่งกำหนดรายละเอียดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนครอบคลุม 17 ด้าน และตั้งเป้าหมายที่จะร่วมกันผลักดันวาระการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จภายในปี 2573 (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตาม แม้ประเด็นเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะได้รับความสนใจกล่าวถึงในหลายประเทศทั่วโลก ทว่ากลับยังไม่พบความก้าวหน้ามากนักในทางปฏิบัติ ข้อมูลจากการประเมินผล SDGs พบว่าแต่ละประเทศยังไม่มีความก้าวหน้าในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงให้เกิดขึ้นในเชิงโครงสร้างและนโยบาย ข้อมูลจากองค์การอุตุนิยมวิทยา (WMO) ยืนยันว่าในปี 2566 อุณหภูมิเฉลี่ยทั่วโลกยังคงเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องประมาณ 1.45°C ส่งผลกระทบต่อให้เกิดภาวะคลื่นความร้อน ภัยแล้ง พายุ น้ำท่วม และไฟป่า ที่คร่าชีวิตของผู้คนนับล้าน และก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจแก่ผู้คนนับพันล้าน (UN., 2024) ข้อมูลจาก Centers for Disease Control and Prevention (CDC) ระบุว่า มีผู้เสียชีวิตจากคลื่นความร้อนรวม 3,066 ราย ซึ่งรวมไปถึงประเทศในทวีปยุโรป ขณะที่ในปี 2023 ประเทศกรีซมีผู้เสียชีวิตจากคลื่นความร้อนนับเป็นสัดส่วนสูงที่สุด 393 รายต่อประชากรหนึ่งล้านคน รองลงมาคือประเทศ อิตาลีที่ 209 ราย และสเปน 175 รายต่อล้านคน (ฐานเศรษฐกิจ, 2567) ขณะที่ ในประเทศไทย ข้อมูลจากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขเปิดเผยว่าระหว่างปี 2562-2566 พบผู้เสียชีวิตจากความร้อนสะสม 131 คน (เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567) โดยในปี 2567 ยังพบว่ามียางานผู้เสียชีวิตจากคลื่นความร้อนอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงสี่เดือนแรกพบว่ามีรายงานผู้เสียชีวิต 61 ราย (กรุงเทพธุรกิจ, 2567) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ประเด็นเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะกลายเป็นวาระระดับโลก ทว่ากลับยังไม่สัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติ ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังมา ทั้งยังทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเรื่องพลเมืองโลก (Global citizenship) ได้รับการกล่าวถึงมากขึ้น ในแง่สำนึกของผู้คนที่มีต่อโลกใบนี้ ในฐานะที่ทุกคนต่างอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้เหนือพรมแดนรัฐชาติ จึงพึงมีความรับผิดชอบต่อโลกร่วมกัน ทั้งนี้เพราะเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อคนทั่วโลกไม่อาจแก้ไขโดยรัฐใดรัฐหนึ่งเพียงรัฐเดียว แต่จำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือในระดับโลกผ่านสถาบันระหว่างประเทศ ภายใต้ค่านิยมสากลที่ทั่วโลกพึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน (David Held, 1995) ทว่าการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับโลกก็ไม่อาจละเลยบทบาทของปัจเจกบุคคลและชุมชนได้ เพราะการปกป้อง

ทรัพยากรธรรมชาติ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้การพัฒนานโยบายและกฎหมายเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง (Agyeman, J., 2003; Steffen, W., 2011; Hernández Guzmán, D. et.al. 2023)

ในแง่การวางกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันระหว่างนานาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของอนุสัญญาและสนธิสัญญาระหว่างประเทศ จึงควรดำเนินการควบคู่ไปกับการกำหนดนโยบายการพัฒนาอย่างสมดุลและกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมืองโลกไปพร้อมกัน เพื่อสร้างการรับรู้ในการเป็นส่วนหนึ่งของโลกและเห็นถึงความสำคัญของการมีพฤติกรรมแสดงออกที่ไม่สร้างผลกระทบต่อด้านลบแก่โลก ส่งผลให้ประเด็นเรื่องการสร้างสำนึกพลเมืองโลกปรากฏอยู่ในประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UN) ในเป้าหมายที่ 4 เรื่องการศึกษาที่มีคุณภาพ (Quality Education) โดยมีองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship Education - GCED) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจประเด็นปัญหาของโลกเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม ความยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำและการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลก ทั้งนี้เพราะพลเมืองโลกในความหมายขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาตินั้น ไม่ใช่เพียงสมาชิกของชาติหนึ่งชาติใด แต่ทุกคนล้วนเป็นสมาชิกของโลก จึงควรเล็งเห็นความเชื่อมโยงของประเด็นต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก ตลอดจนพึงมีทัศนคติที่รับผิดชอบต่อสังคมและมีการแสดงออกอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมนอกเหนือจากตนเอง (UNESCO, 2025)

โดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ระบุว่าพลเมืองโลกพึงมีคุณลักษณะครอบคลุมอย่างน้อย 3 มิติ คือ 1) มิติทางปัญญา (Cognitive Dimension) กล่าวคือ มีความรู้และเข้าใจประเด็นระดับโลก เห็นถึงความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก 2) มิติทางสังคมและอารมณ์ (Socio-emotional Dimension) กล่าวคือเป็นผู้ที่เห็นถึงความสำคัญในการมีความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกและตระหนักถึงความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่กว่าพรมแดนของรัฐบาล และ 3) มิติทางพฤติกรรม (Behavioral Dimension) กล่าวคือเป็นผู้ที่มองไปไกลกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคลหรือแม้แต่ประเทศชาติ และพร้อมที่จะมีพฤติกรรมแสดงออกเพื่อประโยชน์แห่งสาธารณชนเหนือขอบเขตของประเทศสู่ระดับโลก (Marcella Milana & Massimiliano Tarozzi, 2020; UNESCO, 2015; UNESCO, 2025)

ในทางวิชาการความเป็นพลเมืองจึงมิได้เกี่ยวข้องกับการมีเอกสารรับรองว่าบุคคลนั้นเป็นพลเมืองของประเทศใด แต่พลเมืองโลกเป็นสำนึกของบุคคลที่ตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ผูกพันกับหลักการสากล อาทิ ยึดมั่นต่อหลักสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม ให้คุณค่ากับความแตกต่างหลากหลาย เห็นอกเห็นใจผู้อื่นไม่เฉพาะชาติตน และมุ่งสร้างสังคมระดับโลกร่วมกัน ภายใต้ความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนเป็นสมาชิกของโลกใบเดียวกัน เป็นต้น Glynda A. Hull, Amy Stornauolo และ Urvashi Sahni (2011) กล่าวว่า

ความเป็นพลเมืองโลกนั้นเป็นคุณลักษณะทางด้านจิตใจ ครอบคลุมสำนึกความรับผิดชอบต่อโลก (Global Responsibility) สื่อถึงความรู้สึกผูกพันที่มีอยู่เหนือดินแดนและรัฐชาติของตน แต่ตั้งอยู่บนหลักการสากลต่างๆ อาทิ หลักความยุติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน ความหลากหลาย และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น ในแง่ที่ความเป็นพลเมืองโลกจึงมีส่วนหนึ่งที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้คุณค่ากับสิทธิเสรีภาพและความหลากหลายของผู้คน สอดคล้องกับแนวคิดของ Bhikhu Parekh (2003) ที่มีมุมมองว่าพลเมืองโลกคือผู้ที่มีมโนทัศน์ (Perception) ระลึกถึงความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมอื่นนอกเหนือจากสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ มีสำนึกรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก และพร้อมที่จะดำรงไว้ซึ่งความเท่าเทียมเป็นธรรมเพื่อสร้างสมดุลในการพัฒนา ผ่านกระบวนการต่างๆ อาทิ ส่งเสริมการกระจายทรัพยากรระหว่างประเทศอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นต้น ผู้ที่มีความเป็นพลเมืองโลกจึงไม่เพียงแต่ตระหนักว่าตนมีสิทธิเสรีภาพในฐานะที่เป็นพลเมืองแห่งรัฐใดรัฐหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องมีความสามารถรับรู้เข้าใจความสัมพันธ์ของปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหาได้ว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างนโยบายและการแสดงออกร่วมกันของผู้คนทั่วโลกโดยตนเป็นส่วนหนึ่งในนั้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าความเป็นพลเมืองโลกนั้นก้าวพ้นความเป็นรัฐชาติเหนือข้อจำกัดเรื่องดินแดน พลเมืองโลกมิได้ขึ้นอยู่กับเขตแดนและมีได้ขึ้นอยู่กับการรองรับสถานะด้วยเอกสารอันใด แต่ขึ้นอยู่กับสำนึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของโลก ครอบคลุมคุณสมบัติอย่างน้อย 3 มิติคือ มิติทางด้านปัญญา (Cognitive Dimension) มิติทางสังคมและอารมณ์ (Socio-emotional Dimension) และมิติทางพฤติกรรม (Behavioral Dimension) หรือก็คือ พลเมืองโลกต้องไม่ใช่เพียงผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลก (Global knowledge) เท่านั้น แต่ต้องมีจิตสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโลกและมุ่งแสวงหาความร่วมมือกันข้ามพรมแดน (Bickford, D., & Levy, J. 2004; Appiah, K. A., 2006; Michaelis, John U., 1992)

ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกขององค์กรสหประชาชาติ ที่มีการลงนามในอนุสัญญาหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน อาทิ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) ข้อตกลงปารีส อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) รวมไปถึงอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมอีกหลายฉบับ อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่อผู้หญิง (CEDAW) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน (ICCPR และ ICESCR) และอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ (ICERD) เป็นต้น ส่งผลให้การส่งเสริมความเท่าเทียมเป็นธรรมแก่ผู้คนทุกหมู่เหล่าและการพัฒนาอย่างสมดุลยั่งยืนเป็นหนึ่งในพันธกิจที่รัฐไทยต้องมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยได้พยายามกำหนดทิศทางและขับเคลื่อนนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมในหลายมิติผ่านนโยบายต่างๆ อาทิ จัดให้มีพระราชบัญญัติการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จัดให้มีแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566 – 2570 กำหนดให้มีการลดก๊าซเรือนกระจกเป็นเป้าหมายที่ต้องบรรลุตามแนวคิดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นศูนย์ (Carbon neutral) ในปี 2050 ทั้งยังกำหนดให้มีมาตรการควบคุมมลพิษทางอากาศ ลดการใช้ถุงพลาสติก และอยู่ในระหว่างผลักดันร่างพระราชบัญญัติอากาศสะอาด (Clean Air Act) ซึ่งกำลังอยู่ระหว่าง

การพิจารณา พร้อมทั้งบรรจุประเด็นการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองโลกไว้ในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา เพื่อปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิด ความเป็นพลเมืองของโลกในระยะยาว อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่มุ่งสำรวจระดับ สำนึกพลเมืองโลกของประชาชนไทยอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทบทวนการผลักดันนโยบาย ต่างๆ เพื่อส่งเสริมต่อการสร้างสำนึกพลเมืองโลกที่ผ่านมาว่าประสบความสำเร็จในการสร้างสำนึกพลเมืองโลก เพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความพยายามผลักดันผ่านกฎหมายและมาตรการ ต่างๆ

ด้วยเหตุนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จึงได้จัดทำโครงการวิจัยจาก พลเมืองไทยสู่พลเมืองประชาธิปไตยของโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ คุณลักษณะของของพลเมืองไทยว่ามีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองโลกหรือไม่ ในมิติใดบ้าง และมีเงื่อนไขปัจจัยใดที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสำนึกพลเมืองโลกในพลเมืองไทยบ้าง ซึ่งนับเป็น ข้อมูลสำคัญสำหรับพัฒนาแนวทางการสร้างสำนึกพลเมืองโลกให้แก่พลเมืองไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประชาคมโลกซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกของพลเมืองไทยในการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกระดับสำนึกพลเมืองไทยสู่การเป็นพลเมืองโลก
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกให้แก่พลเมืองไทยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (mixed method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้การ สัมภาษณ์ (survey) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) โดยอาศัยบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ณ วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 เป็นกรอบ ประชากร ซึ่งครอบคลุม 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และ กรุงเทพมหานคร การคัดเลือกตัวอย่างดำเนินการผ่านการสุ่มอำเภอและตำบลตามลำดับ ก่อนสุ่มตัวอย่าง บุคคลตามสัดส่วนจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละพื้นที่เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่สะท้อนโครงสร้างประชากร อย่างเหมาะสม ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนา กลุ่มย่อยผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กลุ่มตัวแทนเยาวชนอายุระหว่าง 18-25 ปี กลุ่มตัวแทนจากหน่วยงาน

ภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคประชาสังคม ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนหรือรับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพลเมืองโลก

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามลักษณะของข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติกับข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มเปรียบเทียบรายคู่ด้วย One Way ANOVA วิเคราะห์ผลคะแนนด้วยเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อระบุระดับความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งจัดไว้ 3 กลุ่ม คือ ระดับสูง (≥ 75 คะแนน) ระดับปานกลาง (50–74.99 คะแนน) และ ระดับต่ำ (< 50 คะแนน) ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดกลุ่มคำตอบ วิเคราะห์คำสำคัญ (Keyword/thematic analysis) และตีความความหมายโดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องภายใต้บริบทเฉพาะ

4.สรุปผลการวิจัย

4.1 ความเป็นพลเมืองโลกของพลเมืองไทย

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.5 ได้คะแนนความเป็นพลเมืองโลกโดยรวมอยู่ที่ 50–74.99 คะแนน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพลเมืองไทยยังมีสำนึกความเป็นพลเมืองโลกในระดับปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 20 พบว่าได้คะแนนความเป็นพลเมืองโลก < 50 ซึ่งอยู่ในระดับน้อย มีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 14 ที่ได้คะแนนความเป็นพลเมืองโลก ≥ 75 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับสูง

โดยเมื่อจำแนกคะแนนความเป็นพลเมืองโลกเป็นรายมิติ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความเป็นพลเมืองโลกในมิติความตระหนักรู้ในบริบทโลก (Global awareness) สูงที่สุด โดยร้อยละ 63.7 สามารถระบุได้ว่าการตัดไม้ทำลายป่าของไทยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะโลกร้อนรวมไปถึงปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับโลก อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 49.8 กลับมีความรู้สึกผูกพัน มีความเห็นอกเห็นใจ และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโลกในระดับน้อย โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 28.7 มีความรู้สึกผูกพันและมองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโลกในระดับปานกลาง มีเพียงกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 21.5 เท่านั้น ที่มองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองโลกในระดับสูง

ในส่วนของการแสดงออกด้วยความรับผิดชอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อประชาคมโลกนั้น ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมาก ร้อยละ 55.3 มีการแสดงออกด้วยความรับผิดชอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อประชาคมโลกในระดับน้อย ร้อยละ 30.5 ระบุว่าตนมีการแสดงออกโดยมีสำนึกถึงประชาคมโลกในระดับปานกลาง มีเพียงร้อยละ 14.3 ของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าตนมีการแสดงออกโดยมีสำนึกถึงประชาคมโลกในระดับสูง

จากข้างต้นสะท้อนว่าปัจจุบันความเป็นพลเมืองโลกเป็นที่รับรู้มากขึ้นในสังคมไทย อย่างไรก็ตามพลเมืองไทยส่วนใหญ่แม้จะมีความรู้เรื่องบริบทโลกและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศและนอกประเทศ แต่ทว่ากลับยังมีความผูกพันกับประชาคมโลกในระดับต่ำ และมีพฤติกรรมการแสดงออกโดยคำนึงผลกระทบต่อประชาคมโลกในระดับน้อยถึงปานกลาง

4.2 เจ็อนไขป้งจ้ยที่สงผลต่อความเป็นพลเมืองดิจิทัลของผู้สูงวัยในประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่าป้งจ้ยที่สงผลต่อสำนึกความเป็นพลเมืองโลกในพลเมืองไทยนั้น ประกอบด้วยป้งจ้ยด้านอายุ การศึกษา อาชีพ วัฒนธรรม และนโยบายของรัฐ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ป้งจ้ยด้านอายุ

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองโลกที่แตกต่างกัน โดยผลการศึกษาพบว่ามีความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มอายุ 61-79 ปี และกลุ่มอายุอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq 0.05$) โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างวัยกลางคน (29-44 ปี) นั้นมีคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองโลกสูงที่สุด 62.12 คะแนน ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 16-28 ปี และ 45-60 ปี พบว่ามีคะแนนความเป็นพลเมืองโลกโดยเฉลี่ยเท่ากับ 61 คะแนน

ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบัน อายุ ยังมีบทบาทต่อความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักถึงความผูกพัน และการแสดงออกโดยค้ำึงถึงประชาคมโลก อย่างไรก็ตาม ป้งจ้ยด้านอายุอาจไม่ใช่ป้งจ้ยที่สงผลต่อสำนึกพลเมืองโลกอย่างมีนัยสำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่เติบโตขึ้นในยุคถัดไป ดังจะเห็นได้จากคะแนนความเป็นพลเมืองโลกของกลุ่มก่อนสูงอายุ (45-60 ปี) ที่มีได้มีความแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเยาวชน (16-28 ปี) และกลุ่มคนทำงาน (29-44 ปี) อย่างมีนัยสำคัญ ในแง่นี้การอธิบายความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองโลกโดยอาศัยป้งจ้ยด้านอายุ จึงจำเป็นต้องพิจารณาป้งจ้ยอื่นประกอบกัน อาทิ การศึกษาที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นชาตินิยม (nationalism) มากน้อยเพียงใด ปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้สูงอายุ (61-79 ปี) รุ่นนี้เกิดและเติบโตในยุคเบบี้บูมเมอร์ ซึ่งอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ในเวลานั้นความมั่นคงของชาติมีความสำคัญอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นความสามัคคีของคนในชาติเป็นหลัก ประกอบกับปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั่วโลกในเวลานี้ยังไม่เกิดขึ้นในเวลานั้น ผู้สูงอายุในรุ่นนี้จึงไม่ได้มีประสบการณ์ด้านการศึกษาที่มุ่งไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและโลกมากนัก นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกัประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาด้วยว่า มีความเกี่ยวข้องกัประเด็นต่าง ๆ ของโลกมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

4.2.2 ป้งจ้ยด้านการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่ามีความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผลการวิเคราะห์พบว่ากลุ่มที่ไม่ได้เรียน เรียนไม่จบ และกลุ่มตัวอย่างที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษานั้น มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญ ($p \leq 0.05$) อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญากลับไม่พบว่ามีความเป็นพลเมืองโลกแตกต่างจากกลุ่มที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีววะ การศึกษานอกระบบ (กศน.) และอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อค้นพบนี้ตอกย้ำถึงบทบาทสำคัญของระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองโลก ปัจจุบันหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้ปรับเพิ่มเติมประเด็นเรื่อง “พลโลก” เข้าไปในหลักสูตร โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้เรื่อง “พลโลก” ผ่านรายวิชาสังคมศึกษา และรายวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ในแง่นี้จึงช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกัชุด

คำอธิบายที่หลากหลายมากขึ้น มิได้จำกัดอยู่กับการเรียนการสอนที่มีแนวคิดชาตินิยมเพียงอย่างเดียว อีกทั้งผลการสำรวจยังพบอีกว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มองว่าการศึกษาไทยในปัจจุบันเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นมากขึ้น และมีความพยายามเชื่อมโยงประเด็นระดับท้องถิ่นสู่ระดับประเทศและระดับโลกพอสมควร ขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้ผู้เรียนมีความคิดวิเคราะห์ในระดับปานกลาง แต่ถึงอย่างนั้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษาและหน้าที่พลเมืองสะท้อนให้เห็นว่า ประสิทธิภาพในการสร้างให้ผู้เรียนตระหนักว่าตนเป็นพลเมืองโลกนั้น ส่วนหนึ่งสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจและศักยภาพของครูผู้สอนเกี่ยวกับประเด็นเรื่องพลเมืองโลก ซึ่งพบว่ายังมีครูจำนวนน้อยที่สนใจเข้าใจและเลือกที่จะถ่ายทอดประเด็นเรื่องพลเมืองโลกในรูปแบบของการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของประเด็นต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับโลกให้แก่ผู้เรียน โดยมากที่พบจะเน้นไปที่การสอนประวัติศาสตร์โลกเพื่อตอบตัวชี้วัดเท่านั้น ส่งผลให้ประเด็นเรื่องตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองโลกของผู้เรียนเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนเรื่องพลเมืองโลกยังไม่พัฒนาไปถึงมิติของการวิเคราะห์ การสร้างสำนึกและพฤติกรรม แต่ยังคงวนเวียนอยู่กับประวัติศาสตร์โลกเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่เพียงพอที่จะสร้างให้ผู้เรียนเกิดสำนึกพลเมืองโลกได้ครบทุกมิติ ดังสะท้อนให้เห็นผ่านผลการสนทนากลุ่มย่อยนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ระบุว่าพวกเขาไม่รู้จัก “SDGs” มีนักเรียน 1 จาก 13 คนเท่านั้นที่เคยได้ยิน SDGs จากสื่ออื่นๆ ที่มีใช้โรงเรียน

จึงกล่าวได้ว่าแม้การศึกษาของไทยจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มิติอื่นๆ เกี่ยวกับการพัฒนาในระดับโลกมากขึ้น ทว่ากลับยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเห็นว่าพลเมืองโลกสำคัญอย่างไร หรือตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของโลกและพึงมีการแสดงออกเพื่อประชาคมโลกอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่แม้ผู้เรียนจะมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นถึงระดับปริญญา ทว่าสำนึกความเป็นพลเมืองโลกกลับไม่ได้สูงขึ้นตามระดับการศึกษา ทั้งนี้เพราะความเป็นพลเมืองโลกมิได้วัดกันที่ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ยังวัดกันที่สำนึกความผูกพันและการแสดงออกที่ตระหนักถึงประโยชน์แห่งประชาคมโลกประกอบกัน ซึ่งการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสำนึกดังกล่าวได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่สามารถส่งเสริมและสร้างความเป็นพลเมืองโลกได้อย่างสำคัญ ทว่าการจัดการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองโลกที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้กลับยังมีข้อจำกัดเรื่องเนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ รวมไปถึงตัวชี้วัด ที่ยังไม่ได้มุ่งไปที่การประเมินสำนึกความเป็นพลเมืองโลกให้ครอบคลุมทุกมิติอย่างเป็นระบบ สิ่งสำคัญจึงอยู่ที่การยกระดับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมสำนึกพลเมืองโลกเชิงปฏิบัติการอย่างครอบคลุม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการ ทบทวนและพัฒนาหลักสูตร โดยมุ่งเน้นการบ่มเพาะมิติด้านสำนึกและพฤติกรรมของผู้เรียนให้ก้าวข้ามขอบเขตแห่งรัฐชาติไปสู่การตระหนักรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก ซึ่งการพัฒนานี้มีใช้เพียงการเพิ่มพูนความรู้ แต่เป็นการปลูกฝัง ความเห็นอกเห็นใจข้ามวัฒนธรรม (cross-cultural Empathy) และความสามารถในการกระทำเพื่อแก้ปัญหาในระดับโลกในฐานะพลเมืองที่มีความพร้อมรับผิดชอบต่อชะตากรรมร่วมกันของมนุษยชาติอย่างแท้จริง

4.2.3 ปัจจัยด้านนโยบาย

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมารัฐไทยมีความพยายามปรับตัวเข้าสู่ประชาคมโลกเช่นกัน โดยรับเอาแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ผ่านการจัดทำกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ อาทิ จัดให้มีพระราชบัญญัติการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จัดให้มีแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566 – 2570 ทั้งยังอยู่ในระหว่างผลักดันร่างพระราชบัญญัติอากาศสะอาด (Clean Air Act) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าแม้จะมีการกำหนดนโยบายออกมาอย่างเป็นรูปธรรม ทว่าในทางปฏิบัติยังขาดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ส่งผลให้ขาดเอกภาพและพลังในการขับเคลื่อนนโยบาย ดังปรากฏว่าแม้รัฐจะพยายามเชิญชวนและออกมาตรการลดการใช้ถุงพลาสติกให้แก่ร้านค้าและประชาชน ซึ่งแม้จะสร้างการรับรู้แก่ผู้คนได้ในระดับหนึ่ง โดยมีผู้ประกอบการกว่า 75 แปรนต์ประกาศตัวเข้าร่วมโครงการ (The Nation, 2019) และสามารถลดปริมาณถุงพลาสติกลงไปได้กว่า 1 แสนตัน (กรมประชาสัมพันธ์, 2566)

อย่างไรก็ตาม การงดแจกถุงพลาสติกในปัจจุบันยังเป็นไปในลักษณะของ “ความสมัครใจ” ซึ่งครอบคลุมเพียงร้านค้าปลีกขนาดใหญ่และร้านสะดวกซื้อ แต่ไม่ครอบคลุม ตลาดสด ตลาดนัด และร้านค้าโชห่วย นอกจากนี้ ยังมีความยอกย้อนในทางปฏิบัติ เพราะแม้ร้านค้าจะงดแจกถุงพลาสติก แต่ทว่าก็ยังมีการขายถุงพลาสติกซึ่งกลายเป็นการผลักรถให้แก่ผู้บริโภค ส่งผลให้ผู้บริโภคไม่ได้รับการปลูกฝังสำนึกให้เห็นถึงความสำคัญของการลดการใช้ถุงพลาสติกอย่างแท้จริง ดังปรากฏเสียงสะท้อนของผู้บริโภคว่าพวกเขาไม่ได้รับความสะดวกจากมาตรการนี้ ทำให้ร้านค้าบางแห่งเลือกที่จะแจกถุงพลาสติกเพื่อเอาใจลูกค้า (Bangkok Post, 2020) นอกจากนี้ ภาครัฐก็ไม่ได้กำหนดโทษแทนอื่น ๆ สำหรับใช้กับสินค้าบางรายการโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภทสินค้าสด ทำให้ร้านค้าจำเป็นต้องใช้ถุงพลาสติกอย่างเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งแม้จะพบว่ามีการใช้ถุงพลาสติกลดลง แต่การใช้พลาสติกประเภทอื่น ๆ กลับไม่ได้ถูกควบคุม ส่งผลให้สุดท้ายแล้วมาตรการลดการใช้ถุงพลาสติกจึงไม่เพียงพอแต่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดในทางปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังไม่อาจช่วยให้ประเทศไทยลดขยะจากพลาสติกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (World Bank Group, 2022)

จากข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการสร้างสำนึกพลเมืองโลกที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลในทางปฏิบัติไม่อาจผลักดันผ่านการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียวได้ เพราะเรื่องดังกล่าวมิได้เกี่ยวข้องกับ การรับรู้เพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับความตระหนักของผู้บริโภคที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าว และอยากจะมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือดูแลโดยไม่มี การบังคับอย่างแท้จริง ในแง่การขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลในทางปฏิบัติจึงเกี่ยวพันกับนโยบายด้านการศึกษาอย่างยิ่ง ในฐานะกลไกพื้นฐานสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมอันสืบเนื่องจากวิถีบริโภคนิยมแบบสุดโต่งและการใช้ทรัพยากรอย่างขาดความรับผิดชอบที่สัมพันธ์กันระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมของผู้คนทั่วโลก เพื่อชี้ให้เห็นว่าพวกเราทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมในเวลาใดก็ตามทางใดก็ตาม ซึ่งแม้ปัจจุบันประเทศไทยจะได้บรรจุแนวคิดเรื่อง “พลโลก” (Global Citizenship) ไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ พ.ศ. 2551 แต่ปัญหาสำคัญที่พบคือการขาดความชัดเจนในเชิงแนวคิดและนิยามว่าพลโลกในความหมายของรัฐไทยคือใคร มีขอบเขต ความสำคัญอย่างไร และพึงมีคุณลักษณะอย่างไร ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดตัวชี้วัดทางการเรียนรู้ให้

ไม่สามารถสะท้อนคุณลักษณะของพลเมืองโลกทั้งด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ได้อย่างแท้จริง กระทบต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูผู้สอนให้ต้องขาดทิศทางในทางปฏิบัติ จากผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง พบว่าความกำกวมดังกล่าวส่งผลให้ครูจำนวนมากเลือกตีความแนวคิดพลเมืองโลก โดยบูรณาการไว้ในรายวิชาประวัติศาสตร์โลก มากกว่าจะมองพลเมืองโลกในฐานะสำนักความรับผิดชอบร่วมต่อสังคมโลกอย่างแท้จริง

แท้จริงแล้วสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการส่งเสริมให้เกิดการขยายผลการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างสำนักพลเมืองโลก โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดแปลเอกสาร Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives ของ UNESCO และจัดทำขึ้นเป็นคู่มือ “พลโลกศึกษา: หัวเรื่องและวัตถุประสงค์ การเรียนรู้” ในปี 2565 เพื่อเป็นกรอบสำหรับครูผู้สอนที่สนใจได้นำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านพลโลกศึกษาในชั้นเรียนของตน โดยในคู่มือมีการอธิบาย นิยาม ขอบเขต การจัดการเรียนรู้ซึ่งครอบคลุม 3 มิติ ทั้งด้านความรู้ สังคมอารมณ์ และพฤติกรรม มีการยกตัวอย่างวิธีการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับชั้นต่างๆ ผ่านการอธิบายที่เชื่อมโยงสิ่งรอบตัวเข้ากับมุมมองระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติไว้ในตัวเล่ม อย่างไรก็ตาม คู่มือดังกล่าวเป็นไปเพื่อเสริมเนื้อหาการเรียนรู้ ไม่ได้มีลักษณะบังคับการดำเนินการเป็นไปตามความสนใจและความสมัครใจของครูผู้สอน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพและคุณภาพในการขยายผลการเรียนรู้

ทั้งนี้เพราะแม้ครูผู้สอนจะสามารถอ่านคู่มือและทำความเข้าใจเนื้อหาด้วยตนเองได้ ทว่าสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่จุดของการเรียนรู้ด้วยตนเองก็คือ “ความรู้สึกรสใจ” ซึ่งความสนใจส่วนหนึ่งนั้นก็มาจากความเข้าใจความสำคัญของประเด็นดังกล่าว ซึ่งผลการสัมภาษณ์พบว่าสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตระหนักถึงประเด็นดังกล่าวและมีความพยายามจัดอบรมเผยแพร่ความรู้และวิธีการใช้คู่มือ ทว่ายังไม่กระจายในวงกว้าง ส่วนหนึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเพราะความไม่ชัดเจนของนโยบายในระดับชาติต่อการสร้างสำนักพลเมืองโลกทำให้การผลักดันเพื่อสร้าง “พลโลก” ที่ปรากฏในแผนการศึกษาและแผนการพัฒนามักเน้นไปที่การเสริมทักษะการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 และผลักดันนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) แทนการพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการความเป็นพลเมืองโลกอย่างชัดเจน เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจที่จำกัด ไม่สามารถเชื่อมโยงเป้าหมายการเรียนรู้กับนโยบายการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ครูผู้สอน ผู้เรียน รวมไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องรับนโยบายไปปฏิบัติ และประชาชน ขาดความเข้าใจเชิงโครงสร้างว่า นโยบายและโครงการเหล่านั้นเชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองโลกอย่างไร และมีเป้าหมายเพื่ออะไร ทำให้การพัฒนาพลเมืองโลกในประเทศไทยยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

4.2.4 ปัจจัยด้านอาชีพ

ผลการศึกษาพบว่าลักษณะของการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองโลกที่แตกต่างกัน โดยผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือทำงานใน

รัฐวิสาหกิจ เป็นกลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือรับจ้างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq 0.05$) ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ทำงานบริษัทเอกชนพบว่ามีความเป็นพลเมืองโลกสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับจ้างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq 0.05$) ขณะที่กลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพรับจ้าง พบว่าเป็นกลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองโลกน้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่นอย่างมีนัยสำคัญ

จากผลการศึกษาสามารถตีความได้ว่า ลักษณะของอาชีพมีความสัมพันธ์กับระดับสำนึกความเป็นพลเมืองโลกอย่างมีนัยสำคัญ การที่กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่นอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ รวมถึงการมีโอกาสเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นระดับโลกอย่างต่อเนื่องมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาแนวคิดและทัศนคติในฐานะพลเมืองโลก ตรงกันข้ามกลุ่มเกษตรกรและแรงงานรับจ้างซึ่งมักมีข้อจำกัดด้านโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงเทคโนโลยี และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นระดับสากล พบว่ากลุ่มนี้มักมีแนวโน้มที่จะมีระดับความเป็นพลเมืองโลกต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบนโยบายหรือโครงการพัฒนาพลเมืองที่สามารถเข้าถึงและสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม เพื่อยกระดับสำนึกความเป็นพลเมืองโลกให้เกิดขึ้นในทุกมิติของสังคมไทยอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

4.2.5 ปัจจัยด้านวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อสำนึกความเป็นพลเมืองโลก แม้ว่าผลจากการสำรวจจะชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 25 มองว่าวัฒนธรรมไทยเปิดรับความเห็นที่แตกต่างมากขึ้น ซึ่งมีส่วนส่งเสริมต่อความเป็นพลเมืองโลกได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 75 ยังมองว่าวัฒนธรรมไทยส่งเสริมต่อการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบผู้มีอำนาจ ยอมรับความเห็นต่าง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับ ‘น้อย’ ถึง ‘ปานกลาง’ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยที่ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า แม้ปัจจุบันบริบทของโลกทั้งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีจะเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยต้องสัมพันธ์กับสังคมโลกอย่างเลี่ยงไม่ได้และไม่อาจดำรงอยู่โดยแยกขาดจากประชาคมโลกได้อีกต่อไป ทำให้ไทยจำเป็นต้องปรับตัว เปิดรับความหลากหลายและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การกล่อมเกลาก่อนการเมืองและสังคมของไทยที่ผ่านมายังคงเน้นย้ำและให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องความมั่นคง เอกภาพของชาติ เป็นแกนกลางของการปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองซึ่งแนวโน้มเช่นนี้ส่งผลให้สำนึกของความเป็น “พลเมืองโลก” ของพลเมืองไทยยังคงเกิดขึ้นอย่างจำกัด

แต่ถึงอย่างนั้น วัฒนธรรมไทยก็มีองค์ประกอบหลายประการที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการเสริมสร้างสำนึกพลเมืองโลกได้อย่างมีศักยภาพ เช่น ค่านิยมเรื่องความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การอยู่ร่วมกันอย่างสงบ และความสามารถในการปรับตัวต่อบริบทที่หลากหลาย เป็นต้น หากรัฐและสังคมสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มาประยุกต์กับกระบวนการเรียนรู้และนโยบายสาธารณะได้อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ก็จะเป็นพลังสำคัญในการหล่อหลอมสำนึกของพลเมืองไทยให้เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกได้

5.อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองโลกต้องประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ มิติด้านความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกผูกพัน และการแสดงออก จะขาดมิติใดมิติหนึ่งไม่ได้ ดังจะเห็นได้ว่าแม้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.7 จะมีคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองโลกด้านความรู้เข้าใจ บริบทโลกในระดับสูง ทว่ากลับมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้สึกผูกพันและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก และด้านการแสดงออกด้วยความรับผิดชอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อประชาคมโลกในระดับน้อย

สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ผู้คนจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารและประเด็นปัญหาในระดับโลกที่เพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบันอันสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ส่งผลให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นตามไปด้วยอย่างเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติกลับยังเกิด “ช่องว่างระหว่างความรู้กับการลงมือปฏิบัติ” (knowledge-action gap) ที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสำนักความเป็นพลเมืองโลกอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่ทำการศึกษาช่องว่างระหว่างการเรียนรู้กับการลงมือปฏิบัติ (Knowledge-Action Gap) ชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ช่องว่างดังกล่าวมิได้เกิดจากการขาดความรู้เพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับปัจจัยทางจิตวิทยา สังคม และโครงสร้างทางนโยบายที่ซับซ้อน ส่งผลให้ไม่เสมอไปที่ผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นจะมีทัศนคติและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความรู้ Anja Kollmuss และ Julian Agyeman (2002) ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นสิ่งที่ซับซ้อน ระหว่างความรู้ความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมกับการแสดงพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้แก่ผู้คนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียวไม่อาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นโดยอัตโนมัติ โดยสาเหตุที่ทำให้ทัศนคติกับพฤติกรรมไม่สอดคล้องกัน (Discrepancy) นั้น ประกอบด้วย ประสพการณ์ที่ไม่สอดคล้องกัน ระหว่างบรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) นโยบาย และความเหลื่อมล้ำทางเวลา (Temporal discrepancy) ระหว่างช่วงเวลาในการลงมือปฏิบัติกับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนในปัจจุบันมีความเด่นชัดกว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับในอนาคต เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมที่ไม่ตรงกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Schwartz's (1977) ที่ระบุไปในทิศทางเดียวกันว่าการแสดงออกของผู้คนนั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความตระหนักถึงภาระผูกพันความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลกับผลที่ตามมาจากสิ่งที่ได้รับมอบหมาย

ด้าน Roope O. Kaaronen (2017) ชี้ให้เห็นว่าแม้การส่งเสริมให้ผู้คนและชุมชนมีพฤติกรรมด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน แต่บ่อยครั้งที่การแทรกแซงและการดำเนินนโยบายเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นกลับไม่สัมฤทธิ์ผล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแนวนโยบายต่างๆมักให้ความสำคัญน้อยมากกับวิธีการที่สภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันจะสามารถเอื้ออำนวย (Afford) ให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบ จนนำไปสู่ช่องว่างระหว่างความรู้กับการกระทำ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Lev Vygotski (1978) ที่ระบุว่าแม้จะมีการเรียนการสอน ทว่าในทางปฏิบัติพบว่าช่องว่างหรือระยะห่างของระดับพัฒนาการของผู้เรียนซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือส่วนที่สามารถลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ส่วนที่ผู้เรียนต้องได้รับความช่วยเหลือ และส่วนที่เกินกว่าความสามารถในทางปฏิบัติ การเรียนรู้จะต้องเริ่มต้นจากการเรียนในส่วนที่ผู้เรียน

สามารถลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเองก่อน จากนั้นจึงค่อยลดระดับความช่วยเหลือลง ที่สำคัญจะต้องไม่ลืมว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่สอดคล้องกับปฏิสัมพันธ์ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นจะส่งผลต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของจอห์น ดิวอี้ (Dewey, 1938) ที่ระบุว่าความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากปราศจากการลงมือปฏิบัติและการสะท้อนความคิด (reflection) ที่เปลี่ยนแปลงประสบการณ์ดิบ (Raw Experience) ให้กลายเป็นบทเรียนที่มีความหมาย เพื่อต่อยอดความเข้าใจให้กลายเป็นการกระทำที่มีคุณค่า

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าประเด็นเรื่องช่องว่างระหว่างความรู้กับการลงมือปฏิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพยายามปรับทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายใหม่ของการพัฒนา ความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอย่างแท้จริง กรณีศึกษาสำนักความเป็นพลเมืองโลกของพลเมืองไทยที่ชี้ให้เห็นว่าแม้คนไทยจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นโลกในระดับสูง (63.7%) แต่ทว่าพวกเขากลับยังมีมิติความผูกพันและการแสดงออกที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองโลกตามกรอบของ GCED: UNESCO's framework ในระดับต่ำ กล่าวคือ แม้พวกเขาจะเข้าใจว่าไทยไม่ได้อยู่เพียงลำพังและหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกนั้นอาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทยได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ในทางกลับกันการกระทำของพวกเขาเองก็อาจส่งผลกระทบต่อโลกได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่ทั้งโลกเชื่อมโยงกัน แต่ทว่าคนไทยส่วนใหญ่กลับไม่ได้รู้สึกมีความผูกพันหรือมองว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก ขณะเดียวกัน ก็ยังคงใช้ชีวิตประจำวันของตนไปตามปกติ ยังคงคำนึงถึงความสะดวกสบายและประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาวที่จะเกิดขึ้นกับโลกและการพัฒนาที่ยั่งยืนมากนัก ในแง่นี้สำนักความเป็นพลเมืองโลกของคนไทยจึงมีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองโลกในระดับสากลเพียงบางมิติ กล่าวคือคนไทยมีความรู้เกี่ยวกับโลก (Global knowledge) แต่ยังไม่พัฒนาไปสู่สำนึกร่วมต่อโลก (Global commitment) และการขับเคลื่อนเพื่อประโยชน์แห่งประชาคมโลก (Global action) ซึ่งเรื่องดังกล่าวสอดคล้องกับคำอธิบายเรื่องช่องว่างระหว่างความรู้และการแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกันระหว่างความรู้และพฤติกรรม

โดยช่องว่างระหว่างความรู้กับการลงมือปฏิบัตินี้เกิดจากปัจจัยหลายประการ ทั้งด้านแรงจูงใจภายใน การตระหนักถึงคุณค่าของการกระทำ ตลอดจน บริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติ ในบริบทของประเทศไทย แม้ภาครัฐจะได้ออกนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมหลายมาตรการ เช่น การลดการใช้ถุงพลาสติก หรือการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ในทางปฏิบัติกลับยังต้องอาศัยกลไกเสริมที่สำคัญคือการสร้างแรงจูงใจและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สัมพันธ์โดยตรงกับการจัดการศึกษาในระบบ ทว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยในปัจจุบัน แม้จะมีเนื้อหาที่กล่าวถึง “พลโลก” ปรากฏอยู่ รวมไปถึงมีเนื้อหาที่กล่าวถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลกอยู่บ้าง ทว่ากลับยังขาดกระบวนการสร้างสำนึกพลเมืองโลกให้แก่ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งในดำนโยบาย เป้าหมายและตัวชี้วัดการเรียนรู้ ตลอดจน การพัฒนาความเข้าใจและแรงจูงใจของ

ครูผู้สอนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลต่อการขยายผลการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงกับความเป็นพลเมืองโลก ในชั้นเรียน นอกจากนี้ โครงสร้างทางสังคมไทยก็พบว่ายังไม่เอื้อต่อการลงมือปฏิบัติ เช่น ยังขาดความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับการจัดการสภาพแวดล้อมให้พร้อมรองรับต่อปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ ยกตัวอย่างเช่น นโยบายลดการใช้ถุงพลาสติก แม้จะช่วยให้ปริมาณการใช้ถุงพลาสติกลดในระยะสั้น ทว่าในระยะยาวกลับมีแนวโน้มไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะผู้บริโภคโดยมากไม่มีทางเลือกที่มีความสะดวกสบายเทียบเท่ากับการเลือกรับถุงพลาสติกในเวลานี้ สะท้อนให้เห็นว่านโยบายลดการใช้ถุงพลาสติกไม่อาจดำเนินการได้เพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องผสมผสานกับนโยบายด้านอื่นๆ อาทิ การวิจัยและพัฒนาภาชนะทางเลือก นโยบายสร้างแรงจูงใจทั้งด้านลบและด้านบวกต่อร้านค้าและผู้รับบริการ เป็นต้น ในแง่นี้จะเห็นได้ว่าในมุมมองของผู้บริโภค การเลือกรับถุงพลาสติกนั้นให้ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมได้ในระยะสั้น เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ระยะยาวในเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและการสร้างความมั่นคงต่อสภาพแวดล้อมในอนาคตซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่จับต้องไม่ได้ในระยะเวลายาวสั้น นอกจากนี้ ขณะที่คนบางกลุ่มเลือกจะไม่รับถุงพลาสติกแต่คนบางกลุ่มกลับยังเลือกรับหรือเลือกแจกถุงพลาสติกแบบใช้แล้วทิ้งโดยไม่ได้รับผลกระทบย้อนกลับหรือการลงโทษใด ๆ จึงกลายเป็นแรงจูงใจให้ผู้บริโภคยังคงเลือกรับหรือแจกถุงพลาสติก แม้จะทราบว่าการใช้ถุงพลาสติกเป็นวัสดุที่ย่อยทำลายยากและเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมก็ตาม (Dewey, J., 1938; Vygotsky, L. S., 1978)

เรื่องดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบตั้งแต่การจัดการศึกษาที่มีได้มุ่งสร้างเพียงความรู้ความเข้าใจบริบทของโลก ผ่านการศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์โลก หรือถ่ายทอดความรู้ทฤษฎีเท่านั้น แต่จำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจและความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นจากประสบการณ์จริงเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือทำ และสะท้อนผลของการกระทำนั้นด้วยตนเอง (Dewey, 1938) ผ่านการสร้างให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และได้มีประสบการณ์นำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาลงมือปฏิบัติจริง เริ่มต้นจากขอบเขตการเรียนรู้ที่พวกเขาสามารถลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ก่อนขยับขึ้นไปสู่ระดับการแสดงออกที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐและสังคมเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและต่อยอดไปสู่การลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Vygotsky, 1978) พร้อมกันนี้การลงมือสร้างสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องไปกับแนวคิดทฤษฎีและแนวนโยบายของภาครัฐอย่างครอบคลุมรอบด้านก็มีความสำคัญไม่แพ้กันเพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกไม่สอดคล้องระหว่างสิ่งที่เรียนรู้จากชั้นเรียนและสิ่งที่พบหรือความเป็นจริงในสังคม เพื่อลดช่องว่างระหว่างการเรียนรู้กับการลงมือปฏิบัติสู่การขับเคลื่อนนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาข้างต้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมีข้อเสนอแนะทางนโยบายและข้อเสนอแนะทางวิชาการเพื่อส่งเสริมแนวทางการพัฒนาสำนักพลเมืองโลกในพลเมืองไทยดังต่อไปนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การขับเคลื่อนนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมไม่อาจประสบความสำเร็จได้ หากยังคงเน้นเพียงการสร้างความรู้เชิงเนื้อหา (know what) โดยปราศจากการสร้างความเข้าใจถึงเหตุผล (know why) ความสำคัญของแนวคิดเหล่านั้น รวมไปถึงความสามารถในการลงมือปฏิบัติจริง (know how) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีความสัมพันธ์โดยตรงกับแนวทางการจัดการศึกษาในประเทศไทยที่ยังเน้นการสอนเชิงทฤษฎีมากกว่าการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้แต่ไม่เกิดแรงจูงใจในการลงมือปฏิบัติจริง เนื่องจากยังไม่เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริมสำนักพลเมืองโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายสำคัญสองประการ ได้แก่

7.1.1 ควรมีการจัดวางการศึกษาให้เชื่อมโยงกับความเป็นพลเมืองโลก เพื่อสร้างฐานคิดของการพัฒนานโยบายอย่างเป็นระบบ มิใช่เพียงการกล่าวถึงแต่เป็นการระบุให้ลึกซึ้งลงไปในรายละเอียดถึงนิยาม ขั้นตอนปฏิบัติการ ตัวชี้วัด ต้นทุนและผลที่จะได้รับทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว เพื่อให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจถึงเหตุผลและกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ผ่านการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและการลงมือปฏิบัติที่เชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับประสบการณ์มีส่วนร่วมกับสังคมอย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ การสร้างความตระหนักรู้เชิงคุณค่า และการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างเป็นรูปธรรม โดย

1. ปรับปรุงเพิ่มเติมแนวคิดและตัวชี้วัดเรื่องพลเมืองโลกในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นการมีส่วนร่วมและการลงมือทำจริง เช่น โครงการจิตอาสาที่เชื่อมโยงกับ SDGs หรือการแลกเปลี่ยนมุมมองกับผู้คนต่างวัฒนธรรม แนวทางนี้ช่วยเปลี่ยนการเรียนรู้เชิงทฤษฎีให้เป็นสำนึกและความรับผิดชอบที่ยั่งยืน พร้อมทั้งเชื่อมโยงกับหลายกลุ่มสาระวิชาอย่างบูรณาการ การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกทั้งด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมได้อย่างรอบด้าน

2. พัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ครูผู้สอน ครูผู้สอนนับเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสำนักพลเมืองโลกสู่พลเมืองไทยตั้งแต่วัยเยาว์ อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาครูผู้สอนยังไม่ได้รับการพัฒนาทักษะและเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพลเมืองโลก การพัฒนาหลักสูตรเพื่อยกระดับความรู้และความเข้าใจของครูผู้สอนเกี่ยวกับพลเมืองโลกถือเป็นหัวใจสำคัญ ครูจำเป็นต้องเข้าใจแนวคิดนี้อย่างถูกต้องเพื่อถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมทักษะการเป็นโค้ชและบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะช่วยให้กระบวนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น นอกจากนี้ การสร้างโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเครือข่ายในและต่างประเทศจะช่วยเปิดโลกทัศน์และยกระดับคุณภาพการสอน การพัฒนาศักยภาพควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงกิจกรรมอบรมระยะสั้นที่ขาดความยั่งยืน

7.1.2 ขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างบูรณาการ ยกตัวอย่างเช่น การผลักดันมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จ มีอาจดำเนินการโดยแยกส่วน ผ่านการรณรงค์ระยะสั้นที่มุ่งให้ทุกฝ่าย

ต่างร่วมกันดใช้ฤงพลาตติคเท่านั้น หากแต่ต้องเชื่อมโยงกับนโยบายด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมทดแทนด้วย ในแง่นี้การขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้มีประสิทธิภาพจึงไม่อาจมุ่งเน้นเพียงมิติของนโยบายสิ่งแวดล้อมโดยลำพัง แต่จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างเชิงระบบที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้างสถาบันที่เกี่ยวข้อง อาทิ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมวัสดุทดแทนจากทรัพยากรรีไซเคิล การสร้างแรงจูงใจทางภาษีและธุรกิจสีเขียว ควบคู่ไปกับการออกแบบระบบการจัดการขยะอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง ตลอดจนการส่งเสริมเครือข่ายภาคประชาชนให้มีบทบาทร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เป็นต้น เนื่องจากนโยบายสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายมิติ การดำเนินงานจำเป็นต้องบูรณาการเชิงโครงสร้างเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเสถียรภาพในการดำเนินงาน เมื่อนโยบายไม่มีความครอบคลุมในทุกมิติจึงส่งผลให้นโยบายไม่มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ไม่มีการตอบสนองเชิงนโยบายที่จริงจังต่อเนื่องและยั่งยืน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากผลการศึกษาข้างต้น บทความวิจัยชิ้นนี้จึงมีข้อเสนอเชิงวิชาการเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบาย ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยเพื่อพัฒนากรอบหลักสูตร “การศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมืองโลก” ที่เหมาะสมกับบริบทไทย โดยงานวิจัย ควรมุ่งออกแบบกรอบแนวคิด วิเคราะห์และออกแบบ ตัวชี้วัด ผลลัพธ์ ที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Practice) ของผู้เรียน รวมไปถึงออกแบบเนื้อหาหลักสูตรที่เชื่อมโยงการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) สิทธิมนุษยชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเชื่อมโยงเข้ากับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาในไทย รวมไปถึงวัฒนธรรมไทยบางประการที่มีส่วนส่งเสริมต่อความเป็นพลเมืองโลกได้

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างสำนึกพลเมืองโลกในสังคมไทยเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ทั้งในมิติของนโยบาย การศึกษา และการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน แม้ในปัจจุบันประเทศไทยจะมีนโยบายและหลักสูตรที่กล่าวถึงพลเมืองโลกอยู่บ้าง แต่ยังขาดความชัดเจน ต่อเนื่อง และกลไกการขับเคลื่อนที่ครอบคลุมทุกภาคส่วน การบูรณาการเรื่องพลเมืองโลกในหลักสูตรยังเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้ ไม่ได้มุ่งสร้างสำนึกและพฤติกรรมที่สะท้อนความรับผิดชอบต่อสังคมและโลก ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมการเมืองไทยบางประการพบว่ายังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสำนึกพลเมืองโลก โดยเฉพาะการศึกษาที่เน้นชาตินิยมโดยขาดการเชื่อมโยงกับบริบทความเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนั้น การผลักดันให้การพัฒนาพลเมืองโลกเป็นวาระแห่งชาติ โดยเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกของสหประชาชาติที่อยู่ภายใต้วาระการพัฒนาอย่างยั่งยืนเช่นเดียวกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและต่างประเทศ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้พลเมืองไทยทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย ได้รับการปลูกฝังความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมไทยที่เข้มแข็งและพร้อมก้าวสู่ความเป็นพลเมืองโลกอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2566). *การลดใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วใน 3 ปี ลดลงกว่า 1 แสนตัน ช่วยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน*. สืบค้นจาก:
<https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/33/iid/162911>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2567). 'อีทสโตรก' ปีนี้ คร่าไป 61 ราย อีสาน ตายเยอะสุด 33 คน เช็กอาการ และวิธีปฐมพยาบาล. สืบค้นจาก: https://www.bangkokbiznews.com/health/public-health/1126361?utm_source=chatgpt.com
- คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เจาะลึกระบบสุขภาพ. (2567). *กรมอนามัยเผยปี 62-66 พบเสียชีวิตจากความร้อนสะสม 131 คน ชวนทำความรู้จัก*. สืบค้นจาก: https://www.hfocus.org/content/2024/03/29928?utm_source=chatgpt.com
- ฐานเศรษฐกิจ. (2567). "คลื่นความร้อนรุนแรงคร่าชีวิตชาวยุโรปนับหมื่น ผู้สูงอายุเสี่ยงกว่า 2 เท่า". https://www.thansettakij.com/climatecenter/environment/604081?utm_source=chatgpt.com
- นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2566). *บริโภคนิยมสุดโต่ง (Hyperconsumerism)*. สืบค้นจาก: https://www.sac.or.th/portal/viewer_isdownload.html?file=uploads/article/2023_20231208083901-1.pdf
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs*. สืบค้นจาก: <https://www.sdgmovement.com/intro-to-sdgs/>
- Agyeman, J., Bullard, R.D., and Evans, B. (2003). *Joined-up thinking: bringing together sustainability, environmental justice, and equity*. In: J. Agyeman, R.D. Bullard, and B. Evans, eds. *Just sustainabilities. Development in an unequal world*. Cambridge, MA: MIT Press, 1–16.
- Aljazeera. (2025). *At least 47 killed in Nepal as heavy rains trigger landslides, flash floods*. <https://www.aljazeera.com/news/2025/10/5/at-least-47-killed-in-nepal-as-heavy-rains-trigger-landslides-flash-floods>
- Appiah, K. A. (2006). *Cosmopolitanism: Ethics in a world of strangers*. W. W. Norton & Company.

- Bangkok Post. (2020). Plastic 'ban' flouted at shops.
https://www.bangkokpost.com/business/general/1876679/plastic-ban-flouted-at-shops?utm_source=chatgpt.com
- BBC News ไทย. (2567). น้ำท่วม 67 มวลน้ำน้อยกว่าปี 54 แต่ความเสียหายกลับมากกว่าในหลายจังหวัด เป็นเพราะอะไร. สืบค้นจาก: <https://www.bbc.com/thai/articles/crmwkdvj2dtko>
- BBC News ไทย. (2568). ไฟป่าแคลิฟอร์เนีย ยอดผู้เสียชีวิตเพิ่ม สถานการณ์ล่าสุดเป็นอย่างไร อุปสรรคการดับเพลิงมีอะไรบ้าง. สืบค้นจาก: <https://www.bbc.com/thai/articles/cy9le17z3v3o>
- Bickford, D., & Levy, J. (2004). Politics and Globalization: Citizenship in the Global Era. Centers for Disease Control and Prevention | CDC (.gov)
<https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/71/wr/mm7124a6.html>
- Bhikhu Parekh. (2003). Cosmopolitanism and Global Citizenship..Review of International Studies , Jan., 2003, Vol. 29, No. 1 (Jan., 2003), pp. 3-17 Cambridge University Press.
<https://www.jstor.org/stable/20097831>.
- David Held. (1995). Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance. Polity Press.
- Dewey, J. (1916). Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. New York: Macmillan.
- Dimitrova, T., Ilieva, I., & Stanev, V. (2022). I Consume, Therefore I Am? Hyperconsumption Behavior: Scale Development and Validation. Social Science, 11(11), 532;
<https://doi.org/10.3390/socsci11110532>
- Glynda A. Hull and Amy Stornaiuolo. (2011). Literate Arts in a Global World: Reframing Social Networking as Cosmopolitan Practice. Journal of Adolescent & Adult Literacy 54(2):85 – 97. <http://mgicollaboration.pbworks.com/f/Hull-literate%20arts%20in%20a%20global%20world.pdf>
- Hernández Guzmán, D., & Hernández García de Velazco, J. (2023). Global Citizenship: Towards a Concept for Participatory Environmental Protection. Global Society, 38(2), 269–296. <https://doi.org/10.1080/13600826.2023.2284150>
- IPCC. (2023). Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland.

- Kollmuss, A., & Agyeman, J. (2002). Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8(3), 239–260.
- Kymlicka, W. 2008. *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*. Oxford: Oxford University Press.
- Lim, W. M. (2017). Inside the sustainable consumption theoretical toolbox: Critical concepts for sustainability, consumption, and marketing. *Journal of Business Research*, 78: 69–80.
- Michaelis, John U. (1992). *Social Studies for Children in a Democracy: A Guide to Basic Instruction*. 10 th Edition. Boston: Allyn and Bacon
- PIERspectives. (2567) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับ เศรษฐกิจ: ตอนที่ 1 สถานการณ์และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. <https://www.pier.or.th/pierspectives/002/>
- Kaaronen, R. O. (2017). Affording Sustainability: Adopting a Theory of Affordances as a Guiding Heuristic for Environmental Policy. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 1974. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01974>
- Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 10) New York: Academic Press.
- Steffen, W. (2011). The Anthropocene: From Global Change to Planetary Stewardship. *AMBIO* 40 (7): 739–761. <https://doi.org/10.1007/s13280-011-0185-x>.
- The Nation. (2019). “75 brands to stop providing plastic bags from January 1”. https://www.nationthailand.com/in-focus/30378996?utm_source=chatgpt.com
- TNN. (2024). หิมะตกในทะเลทรายประเทศซาอุดีอาระเบีย ครั้งแรกในประวัติศาสตร์. สืบค้นจาก: <https://www.tnnthailand.com/tech/180799/>
- UNESCO. (2015). *Global citizenship education: topics and learning objectives*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993>
- UNESCO. (2025). *What you need to know about global citizenship education*. <https://www.unesco.org/en/global-citizenship-peace-education/need-know>
- United Nations. (2024). *The Sustainable Development Goals Report 2024*. Retrieved from <https://unstats.un.org/sdgs/report/2024/>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

World Bank Group. (2022). Plastic Waste Material Flow Analysis for Thailand.

https://www.worldbank.org/en/country/thailand/publication/plastic-waste-material-flow-analysis-for-thailand?utm_source=chatgpt.com